

A GAZDÁSZAT FOGALMA.

Mult alkalommal megkísértettük volt a társadalom fogalmának megoldásához járulni módszerünk s abból folyó különleges felfogásunk érvényesítése által.

Nem volt nehéz bizonyára egy szakemberre nézve sem álláspontunk lényegét azon felfogásban találni fel: hogy az emberi természet lényegét mi a **céltudat** alapfogalmába helyezzük, hogy mi az ember fogalmát a »**céltudatos lény**« alapszámjében keressük, melynek kiegészítésekép a **föltétel** fogalmába zárjuk, azon lény létezésének nyilvánulásait határozó tényezőket vagyis a természeti világot.

Az ember mint céltudatos lénynek életét és világát megmutattuk a társadalomban, mint a céltudatos ész- és tervszerűség által mozgatott szervezetben, — de nem terjeszkedtünk ki, — a mint az élénkbe szabott módszertani célzatnál fogva nem is terjeszkedhettünk ki, — azon sajátyszerű élet és világ kutatására, melyet a föltétel fogalmában mint folyton ható és mellőzhetlen tényezőt láttunk a társadalom életében.

Rámutattunk azonban azon világ — bár mellőzhetlen és folytonosan számba veendő — mindazonáltal nem föltétlen, hanem csak korlátolt és alárendelt állására és szerepére a társadalom életében.

Rámutattunk arra, hogy a természeti világ nélkülözhetlen föltétele ugyan a lét nyilvánulásának: a létezésnek, de hogy az nem a tiszta lét, mely természeténél fogva feltétlen és változhatlan, holott a természeti világ a föltételeesség és változás képét mutatja.

És mégis azon föltételes és változó világban is csak a föltétlen és változhatlan létnek uralmát kell látnunk, mely uralom, a föltétlen lét és föltételes létezés örök titkot képező kap-

csának: a z e m b e r n e k k ö z r e m ű k ö d é s e á l t a l j u t é r v é n y r e .

Az ember mint céltudatos lény céljainak szolgálatába hozni hivatott a természeti világot, s ez által teljesíti azon k ö z r e m ű k ö d é s t , mely a föltétlen lét uralmának határait folyton kiterjeszti a föltételes létező világában, mely mindinkább nyilvánulásra hozza a föltétlen lét uralmát a természeti világban.

És mi képezi ezen közreműködés utját, módszerét? . . .

Azon kapcsolat felismerése a föltétlen és föltételes, a változhatlan és változó között, — mely a kosmost áthatólag azon határozott egymásutánban jelentkezik, mit természettörvénynek szoktunk nevezni.

Mi az, a mi a föltételes és változó egymásutánját határozza? — a föltétlen és változhatlan, — mi az, a mi a létezés egymásutánját határozza? — a tiszta lét.

Mi lehet tehát a létező egymásutánját meghatározó rendnek lényege? — azon függés meghatározása, mely a föltételest a föltétlenhez fűzi.

Mi tehát az u n . » t e r m é s z e t t ö r v é n y « ? — a létező, a tiszta létből való, függésének rendje.

Mi által lesz tehát a föltétlen lét a föltételes létező feletti uralmának felismerése eszközölve? — A természettörvény megismerése által.

Ezekből folyólag mi képezi az ember közreműködésének lényegét, a föltétlen lét uralma nyilvánulásának kiterjesztésében? — szóval mi az ember közreműködésének módszere? — A természettörvény felismerése által, az öntudatába jutott életcélok uralma alá hozni a létező természeti világot.

A természeti világnak az emberi életcélok szolgálatába való hozatala, a természettörvény felismerése utján: az a mit gazdaszatnak szoktunk nevezni; — mi által eljutottunk a modern philosophia problémáinak azon másikához, mely a társadalom fogalmával karöltve, a modern emberiség életének legfőbb létkérdéseit van hivatva megoldáshoz vezetni.

I.

A mi az embert mint céltudatos lényt környékezi, létezésének mindannyi nélkülözhetlen föltételeit szolgáltatja

ugyan, — vagyis az ember kettős psychophysiologikus természetének nyilvánulására, annak létezésére nélkülözhetlen tényező a természeti világ; de az emberi öntudatban élő föltétlen lének érzete, a törekvés a természeti létezés határait keresztül törni: azon benső érzetnek oly működése, mely a természeti világban uralkodó változótól változhatlanhoz, a föltételestől a föltétlenhez vezet.

De a mint megvan egyrészt az emberben a föltétlennek érzete, elmellőzhetlenül és elodázhatlanul jelentkezik másrészt a létezés korlátainak a föltételeknek érzete is.

A természeti létezés korlátainak érzete az emberben: létrehozza a létezés föltételeitől való függésnek érzetét. Ezen függés-érzet neve: szükséglet.

Ezen függésérzet megszüntetésére, annak az emberi öntudatban élő, föltétlen utáni törekvéssel vagyis a céltudattal való egyensulyba hozására, megindul a küzdelem, a soha nem szünetelő harc, melyben a természeti világot az emberi életcélok szolgálatába látjuk kerülni.

És a mily mérvben fejlődik ki az emberiségben, céljainak tudata; a mily mérvben nőnek meg és szaporodnak meg a célok: oly mérvben terjed ki azok uralmi tere is a természeti világban.

Az emberi céltudat kifejlődése, napról napra kiterjeszti az ember uralmának határait a természet felett.

Az ember áll a természet felett; az ember azon lény, a kinek hivatása az öntudatában élő föltétlennak uralmát a föltételes létező felett, nyilvánulásra hozni.

Az emberiség ezen, napjainkban óriási méretekben kifejlődött uralma a természeti világ, annak erői felett: legdicsebb bizonyítéka az emberiség, az ember a természet felett álló természetének.

De másrészt a természettudományok óriási mérvű fejlődése napjainkban: intő jel arra, hogy bár a természet fölött álló is az ember természete, — mindazonáltal nem pusztán »természet feletti« lény az ember, mint az idealismus abstract speculatioja hirdette, hanem hogy az ember a föltétlen lét és föltételes létezés közötti kapcsolatnak örök titkot képező képviselője.

Mi képezi azon küzdelemben az emberi céltudat a természeti világ felett való győzelmének fegyverét? . . . helyesebben módszerét?

Nagyon világos, hogy a természet törvényeinek felismerése. Mi a természettörvény fogalma? — nem más mint a föltételes létező a föltétlen léttől való függésének rendje. Már most ezt fel fogván világossá lesz, hogy az emberi céltudatnak kifejlődésével, növekedésével: szükségképen kell kifejlődni és növekedni a föltételes létező, a természeti világ függési rendje ismeretének is, vagyis szükségképen kell növekedni a természettörvények megismerésének is. — Az emberi céltudat kifejlődésével párhuzamosan haladt a természet törvényeinek megismerése is; és viszont a természet törvényeinek megismerése, a céltudat fejlődését segítette elő.

Az ember kettős természeténél fogva, az emberi természet működése is kettős; miért is az emberi természet működésének módszere is kettős alakban mozgó: inductiv és deductiv egyszerre. Mi ezen módszert organikus kölcsönhatásnak nevezzük.

Az organikus kölcsönhatás képezi az emberi természet működésének módszertani törvényét.

Ezen törvény világánál értjük csak meg teljesen azt, hogy a céltudat kifejlődése, és a természet törvényeinek megismerése: organikus kölcsönhatásban létesítik s alapítják meg az ember uralmát a természeti világ felett.

II.

Századunk második felének eszmefejlődése, egy gyászos tévedésnek dobta áldozatul a közelmúlt évtizedek nemzedékét, mely tévedés »materialismus« nevezet alatt fogja jövőben a bölcsészet történelmének legsötétebb fejezetét képezni.

Valamint meggyőződésünk szerint, minden tévedésnek szülőanyját a hibás módszer képezi: úgy a jelenkor gyászos tévedésének, a modern materialismusnak szülőanyját is az inductiv módszerben, illetőleg azon módszernek a föltétlen attributumai-val való felruházásában látjuk.

A természettudományok nagy haladását az inductiv módszerben, illetőleg azon módszernek a föltétlen attributumaival való felruházásában látjuk.

A természettudományok nagy haladása az inductiv módszernek oly cultusát létesítette, hogy a megismert természettörvények, vagyis a föltételes létező rendjének alapjául nem tartották szükségesnek a föltétlent kutatni, hanem egyszerűen a természettörvények megismerésének módszerét, az inductiót mondották ki föltétlennek.

Óriási szerep jutott az elmék ezen dispositiója között Darwinnak; az általa felállított »fejlődési elméletnek«!

Ezen »fejlődési elméletet« ragadták meg a szellemek, s nem kutatva a »fejlődés« metaphysikai fogalmát, — hiszen a metaphysika napjainkban proscribált tudomány: — az inductió pusztá módszerét, a »fejlődésnek« mint föltétlen principiumnak kimondásával diszitették fel.

Pedig hát mi az a »fejlődési elv«?

Először is a fejlődés nem is elv, t. i. nem principium, az nem képez létalapelvet!

Mi a »fejlődés«? — az módszertani kifejezése azon folyamatnak, hogy valami, bizonyos határozó befolyás következtében valamivé törekszik átalakulni. Mi tehát a »fejlődés lényege«? — bizonyos határozó befolyás következtében az átalakulásra való törekvés. Melyek ezen folyamatnak főmozzanatai? — a létezés, a változás, és a határoztatás.

Csak a létező jöhet változás alá, mert a tiszta lét változhatlan és csak létező lehet határozotva változásra, — vagyis az átalakulásra való törekvés a természeti világban nem más, mint a föltétlen lét által határozott változása a föltételes létezőnek.

Tehát a »fejlődési elv« is, csak módszertani kifejezése azon tételünknek, hogy a természettörvény nem más, mint a feltételes létező a feltétlen léttől való függésének rendje, a mely rend egymásutánjának módszertani formáját fejlődésnek nevezhetjük.

Épen mivel a fejlődési elmélet a valóság ezen magvát hordja magában: innét annak roppant hatása a szellemekre. Csak is ezen fejlődési elmélet befolyásának tulajdoníthatjuk azt, hogy a szükséglet azon téves fogalma lett korunk gazdaszati elméletének kiindulási pontja, mintha az kifejezése lenne a természettörvénytől való föltétlen függésünknek, s a gazdaszát sem lenne más, mint az embernek a természettörvény rendjén belül való,

annak föltétlenül alárendelt működése, — szóval az nem lenne más, mint »a küzdelem a létért«.

Láttuk föntebb, hogy a »szükséglet« ugyan a föltételes érzetének, a föltételes létezés korlátainak, azon korlátoktól való függésnek érzete, de kimutattuk azt is, hogy ezen korlátok határait keresztül törni: él bennünk a törekvés, él bennünk a föltétlenség érzete, a »c é l t u d a t« — melynek felébredésével és kifejlődésével megindul a küzdelem azon függés megszüntetésére, sőt a föltételes létező rendjének, a természettörvénynek megismerése által, — a természeti világ felett való uralomra is.

Láttuk, hogy a természettörvény nem más, mint a föltételes létező a feltétlen létől való függésének rendje, hogy ezen rend megismerése párhuzamosan halad a bennünk élő céltudatnak fejlődésével, s ezek organikus kölcsönhatása képezi azon küzdelemnek módszerét, mely küzdelem az emberi céltudat győzelmével, annak uralmával a természeti világ felett, végződik.

Az emberi céltudat, az emberi értelem nem azért és arra ismeri meg a természettörvényt, hogy magát annak uralma alá hajtja; — hanem, hogy azon törvények megismeréséből fegyvereket kovácsolhasson magának a természet felett való uralomra!

Az ember élete igen küzdelem, de nem természettörvény rendjén belül végbemenő szükségképeni »küzdelem a létért«, hanem az egy küzdelem a létezésért szemben a természettel; a mely küzdelemnek **nem anyagát**, hanem **alanyát** képezi az ember!

Az ember nem anyaga azon folyamatnak, melyet gazdaszat nevezetbe foglalva, ismerünk, mint a szükséglet megszüntetésére irányuló küzdelmet, — hanem az ember határozó **alanya** azon küzdelemnek.

Az ember a gazdaszati életnek nem egy pusztá tényezője, hanem **határozó alanya**, minek felismerése által eljutottunk a modern gazdaszati elmélet azon óriási fontosságú hézagához, a mely hézag az egész modern oekonomikus theoriára reányomta korunk nagy tévedésének, a materialismusnak bélyegét.

III.

Az embernek mint céltudatos lénynek azon küzdelme, hogy létezésének természeti föltételeit megszerezze s azok megszerzése által azon függés érzetnek, melyet **szükségletnek** neve-

zünk, véget vessen: — az emberi életnek egy oly nagyszerű világát tárja fel előttünk, mely világ élettörvényeit megfigyelés alá vonni, bizonyára a legméltóbb feladatok közé tartozik.

Ha az emberi természet lényegét kellőleg felismertük; ha tisztába jöttünk az iránt, hogy az ember képezi azon titokszerű kapcsolatot lét és létezés, föltétlen és föltételes, szellem és anyag között, a mely kapcsolatnak kifejezését a céltudatos lény fogalmában leljük: nem lesz nehéz megtalálnunk azon világ élettörvényeinek kulcsát is, mely világot gazdaszati élet nevezetbe foglalva ismerünk.

A föltételes létezés korlátai között, de a föltétlen lét érzetétől határozotatva élő lényként, áll az ember a természeti világ közepette.

A feltétlennek érzete, s a feltételes korlátainak befolyása: azon két hatalom, melyek az emberi élet örök conflictusait felidéznek; s az embert folytonos küzdelemre utalván, a benne rejlő örök kifejtésére kényszerítik.

Ez az emberi élet örök tragédiája, melyben azonban nem az örök fatum rabigájában görnyedező, s az ellene való fellázadásának büntetéseként az anyagi létezés sziklájához láncczolt Prometheus az ember, kinek máját a nyomor és inség keselyűi marczangolják; — de a modern Smithianismus és Malthusianismus elméletének »termelője« vagy »fogyasztója« sem, ki a verseny és piac »kereslet és kínálat« — s a népesedési »törvénynek« (?) tehetetlen rabja; — hanem a folytonosan küzdő, s bár egyes egyéneiben a természet elementaris hatalmainak áldozatul eső, — de nemének egészében, nemzedékről nemzedékre a természeti világ erői felett folytonos győzelmeket arató, uralmának határait folyton kiterjesztő tragikus hős az ember!

Az emberben élő céltudat, a természeti világ határozó a l a n y á v á avatja az embert, ki mint ilyen létezésének föltételeit öntudatosan vivja ki a természet elementaris hatalmaitól: még pedig nem a természet rendjének vak szolgálatát, hanem a természeti rend erőinek saját céljai szolgálatába vonása által.

A természeti rend erőit, mint a feltételes létező életének nyilvánulásait, két fő nyilvánulási formában látjuk jelentkezni, mely formákat erő és anyag nevezettel jelöljünk meg.

Mi képezi ezen két nyilvánulási forma életének lényegét? — az, hogy ezen két nyilvánulás képezi a természeti rend élet-törvényének, a föltételes létező a feltétlen léttől való függésének kifejezését.

A föltétlen lét kifejezése föltételesben, annak általa határozott egymásutánjában: az erő fogalmát nyújtja, — mig az onszerve, melyben a föltétlen lét által határozott föltételes létező egymásutánja nyilvánul: a nyagnak nevezzük.

Röviden, a föltétlen lét által való határozás kifejezője a a föltételes létezőben: az erő; — a határoztatás kifejezője illetőleg annak szerve: az anyag.

Épen mivel a föltétlen lét általi határozásnak kifejezése az erő; azért képviseli ez az állandót a folytonos változásban mozgó föltételes létező világában. — Itt rejlik korunk nagy tévedésének kútforrása is, a határozás módszertani folyamatát a föltétlen attributumával felruházva: az erő örökkévalóságát proclamálni, s annak örökösen változó szervét az anyagot is, a határoztatás módszertani processusának, a fejlődésnek föltétlen renddé való emelése által, örökké valónak mondani ki.

Mi felismervén a természeti világ s a természettörvény lényegét, mint a föltétlen léttől határozott föltételes létező rendjét: ezen rend életének két nyilvánulásában, az erőben és anyagban sem láthatunk mást, mint a föltételes létező életének két módszertani formáját, a határozás és határoztatás methodikus processusát; s az erő és anyag örökkévalóságának proclamációját a modern materialismus által, ugyanazon — az inductiv módszer túlságos cultusából származó — tévedésnek kell kimondanunk, mint azt a »fejlődési elv« tárgyalásánál fentebb tettük.

A természettudományok roppant mérvű fölemelkedése, azok túlcsapongó cultusa, az abstract metaphysikai speculatiót háttérbe szorítván, sőt proscibálván a közvélemény piaczn — ép úgy fölöslegesnek tartották az elmék az erő és anyag metaphysikai fogalmát tisztázni, miként azt a »fejlődési elv« tárgyalásánál fentebb láttuk, — s legkényelmesebb megoldásnak látták: az erő és anyag örökkévalóságának proclamációját által, a természeti rend erőit ruházni fel a föltétlenség attributumával,

Világos lesz már most az, hogy az ember, mint a föltétlen-

és föltételesnek kapcsolatát képviselő céltudatos lény, azon küzdelemben, létezésének föltételeit vivni ki a természeti világgal szemben, annak erőt, az »erőt és anyagot« vonja első sorban szolgálatába.

Az ember mint határozó alany azon működése, hogy a természeti rend erőt, az erőt és anyagot szolgálatába vonja: a gazdaszat fogalmát adja, — ezen működés eredménye pedig a termelés fogalmához vezet.

A gazdaszat fogalmát tehát az embernek mint határozó alannak azon működése képezi, az erőt és anyagot céljainak szolgálatába vonni.

Miezen működés lényege? — az embernek mint céltudatos lénynek azon határozó cselekvősége: létezésének, folytonosan fejlődő céltudata által megismert föltételeit szerezni meg az őt környező természeti világ két nyilvánulásának, az erőnek és anyagnak meghódításában.

Ezen meghódítás folyamata két alapfogalomnak nyújt életet, még pedig: az erő meghódításának alanyi folyamata, a munka fogalmát szüli meg annak eszközeivel a »szerszám-mal« és a »géppel« együtt, — míg az anyag meghódításának tárgyi processusa a termelés fogalmának ad életet.

IV.

A gazdaszat fogalmaként az embernek mint céltudatos lénynek azon határozó cselekvőségét nyertük, létezésének — folytonosan fejlődő céltudata által megismert föltételeit szerezni meg, az őt környező természeti világ két nyilvánulásának, az erőnek és anyagnak meghódításában.

Ezen fogalomból látjuk, hogy a folytonosan fejlődő céltudat azon határozó tényező, mely az emberi létezés illetőleg fejlődés megfelelő föltételeit ismeri fel a természeti világban; miből világos következményt képez az, hogy az emberi céltudat fejlődésének fokozataival párhuzamosan halad a gazdaszati világ fejlődése.

A céltudat fejlődésének fokozatai szabják meg a gazdaszat fejlődésének fokozatait is, úgy hogy a gazdaszati világ élettörvényének kulcsát szintegy képezi az emberi természet, az annak

lényegként felismert céltudat: miként azt a társadalom fogalmának genetikus kifejtésében láttuk.

Valamint a társadalom fogalmának fejtegetésénél az ember konkrét létezéséből indultunk ki, melyet fenn kell tartani és fejleszteni s ez által megnyertük az első életcélt a nemfentartást, mint a társadalmi céltudat keletkezésének első formáját: úgy a gazdaszat fogalmának kifejtésénél is, mi csak a konkrét létező embert, kettős természetének egészében vehetjük kiindulási pontul, s már itt jeleznünk kell azon mélyreható végzetes tévelyt a modern oekonomikus theoriában, hogy az nem a konkrét emberrel, hanem egy abstract nem létező fictioval operál, melyet »termelő«-nek, »fogyasztó«-nak stb. nevez el, s ezen kiindulási pontból gyártja azután azon »törvényeket«, melyek Smith Adám, Malthus, Ricardo neveivel kapcsolatban szerepelnek mint uralkodó fictiók a modern gazdaszati elméletben.

Az ember kettős természetéből folyólag, létezésének fentartására és fejlesztésére a nemfentartás képezi az első föltételt, mely föltételt a természeti világ két nyilvánulásának, az erőnek és anyagnak első meghódításával kell az embernek megszerezni, t. i. a nemző erő és anyag meghódításával.

Az erő és anyag ezen első meghódítása már szükségképen követeli két emberi lénynek egyesülését.

Ezen két lény a férfi és a nő, kiknek organikus kölcsönhatása s kiknek azon legbensőbb — mindennapos volta daczára legtitokszerűbb — motivumokból származó kapcsolata, melyet szerelemnek nevezünk, — létesíti az első társadalmi testet, a családot, az emberi élet ezen mikrokosmosát.

Szomoru kötelességet teljesítünk, midőn az ember azon legfontosabb s szükségképen legszentebb functioját, korunk elaljasodott eszmeáramlata ellenében kell megvédenünk, mely azt nem az ember mint határozó alany uralma alatt álló szent functionak, — hanem a természeti erő azon szükségképeni nyilvánulásának mondja, melynek csak rabja lehet az ember, de nem öntudatos ura!

Ezen aljas materialismus ellen tiltakozik az emberi nem erkölcsi méltósága, tiltakozik minden nemes lélek indulatja!

Rendszerünk értelmében világos a megoldás, hogy az ember mint határozó alany, a nemfentartás megismert céljának szolgálatába hajtja, a család társadalmi formájában, a természeti propagatív erőt. Tehát a család társadalmi formája képezi azon első testet, melyben a konkrét létező ember jelentkezik, mely formában történik azon küzdelem kezdete is, létezésének föltételeit szerezni meg a természeti világgal szemben. A konkrét ember a család társadalmi formájában leli meg létezésének első természeti föltételeit is az anya által nyújtott első táplálékban és ápolásban, az atya mint a család feje által nyújtott alimentatióban.

Itt tűnik ki az ember természetének lényegileg társadalmi jellege. Az ember még csak tisztán természetileg, physiologiailag sem létezhetik a társadalmi szervezetek, a fejlődést garantizáló intézményein, első sorban a család társadalmi intézményén kívül. Annál kevésbbé lehetséges ennek folytán az, hogy az ember a család társadalmi formája nélkül, fölvehesse a természeti világgal szemben azon nagy küzdelmet, melyet gazdaszat neve alatt ismerünk.

A család mint első formája a társadalmi és gazdaszati életnek, szintugy első formája a társadalmi céltudat életének, melynek teremtő ereje képezi annak alapját, fejlődésének és fentartásának garantizáját. A társadalmi céltudat első nyilvánulása: a nemfentartás céljának tudata, képezi az első fegyvert, a természeti világgal szemben megszerezni a nemfentartásnak, az emberi test physiologiai természete által követelt föltételeit. Ezen föltételeket a tápanyag képezi. A tápanyagszerzés képezi a család gazdaszati életének első functioját. Ezen functio, konkrét egészében szemlélve: feltárja előttünk kicsiben a gazdaszati élet egész világát.

A családfő, a férfi az, ki áthatva és vezetette azon céltől, nemének fentartását küzdeni ki a természeti világtól: küzdelemre hívja ki a természeti világ két nyilvánulását, az erőt és anyagot, s az erőt a munka fegyverével meghódítva, az anyagot hozza uralma alá s azt a tápanyag »termelésére« kényszeríti.

De a természet »anyaga« nem termel kész táplálékot az ember számára — vagy csak igen korlátolt mérvben (gyümölcs). A termelt dolgot a táplálás céljának szolgálatára alkalmassá, a táplálásra jóvá kell tenni, — s ime a gazdaszati élet egy új fogalmát, a jav vagy jószág fogalmát nyertük meg.

Azon foglalatosság, mely a termelt dolgot jószággá, vagyis az emberi életcélnak (táplálásnak) szolgálatára alkalmassá tenni iparkodik: ismét egy új fogalmat szül, t. i. az ipar fogalmát.

Miután azon foglalatosságot rendesen nemcsak maga a családfő teljesíti, hanem annak teljesítését a családtagokra is reá-bizza, a család tagjai közt is szétosztja: ezen folyamat ismét a »munkafelosztás« fogalmához vezet. Ezen megosztott munkateljesítést azonban ismét egyesíteni és rendezni kell, hogy egységes vagyis egy határozott cél (táplálék) szolgálatára alkalmas jószág létesülhessen: a mi a munka egyesítés fogalmát nyújtja.

A mint a legvilágosabb logikai és módszertani követelményt képezi, hogy a munkafelosztás a munkaegyesítésben találja megfelelő kiegészítését: szintugy találja ezen két fogalom, a munkaszervezet fogalmában magasabb egységét.

De ezen logikai és módszertani követelmény még két nagy elvet zár magába, mely elv a család társadalmi fogalmával születik meg egyidejüleg: ezen két elv a tekintély és a traditio.

A családban — mint fentebb láttuk — a családfő az, ki a munka szétosztója, tehát szükségképen annak egyesítője és szervezője is — vagyis a tekintély elvének képviselője a család gazdaszati életében: — a családfő az, ki ezen tekintély gyakorlásában tanítója, élőszóbeli gyakorlati tanítója és vezetője azon foglalatosságoknak, melyeket a munka és ipar fogalmaiba zártunk volt — tehát a családfő a traditioinak is élő közege.

Miáltal megnyertük a családnak, mint tekintély és traditio elvei alapján élő gazdaszati intézménynek fogalmát, mely intézménynek hivatása a concret ember első küzdelmében a természeti világgal szemben, — szolgálatni a tekintély és traditio vezetésében és tanításában: a gazdaszati élet első iskoláját, s ez által a jövő siker és győzelemnek garantiáját.

S ez által elértünk a moder oekonomikus theoria azon nagy tévelyéhez, mely az abstract embert az individuumot véve kiindulási pontul a gazdaszati életben, ezt állítja szembe a természeti világ elementaris hatalmaival, — az abstract embert az izolált individuumot utalja a küzdelemre szemben az egész gazdaszati világgal, melyből a tekintélyt és traditiot kiküszöbölven:

annak életét nem egy organikus fejlődéssé, nem a társadalmi tekintély és társadalmi traditio által vezetett és organizált küzdterévé az emberiségnek szemben a természeti világgal, — hanem egy szervezetlen vad harcra teszi, melyben csak a leg-erősebbeknek jut győzelem; a gyengébb milliói pedig csak reménynélküli gladiatorai a modern gazdasági élet arénájának, kiktől — maró ironiaként az »önsegély«-re utalva őket, még azt kívánja a modern hatalmak szolgáltaiban működő gazdasági elmélet: hogy a gyengék azon milliói a modern világ Caesarjai, a »börzekirályok« előtt meghajolva kiáltásuk egyhangú »önmeztagadással«: »Morituri te salutant«!...

De a modern emberiség fejlődése túlhaladta már az antik világ gladiatorainak lélektani álláspontját, — s az egységes hadsereggé szervezkedő munkásvilág hadoszlopainak első hadi mozdulatai: vésztjósító morajjal töltik be a modern világot... a modern oekonomikus liberalismus által elvetett »önsegély« magva nem sejtett vészthozó gyümölcsöket hozott: — a modern emberiség két nagy ellenséges táborra oszlik.

S ezen mindkét tábor egyértelműleg veti el a tekintély és a traditio alapelveit: az egyik a »szabadság« másik az »egyenlőség« zászlaja alatt kelvén harcra az abstract ember, az individuum jogaiért!

Mind a két tábor egy közös nagy tévelynek uralma alatt áll, t. i. az abstract embernek, az izolált individuumnak kiindulási pontul való vétele által; az emberi természet lényegének teljes félreismerése — materialismus — a konkrét ember, annak természetéből eredő tényezők: a társadalmi céltudat, annak társadalmi formái, valamint ezen formák életét vezérlő tekintélynek és traditioinak ignorálása és megvetése által.

Rendszerünk értelmében világos a megoldás — a mint azt föntebb láttuk.

(Folytatás következik.)

Bars-Szentkeresztben.

Dr. Kiss Mihály
szolgabíró.